

RUST
PLAATSEN
OVERIJSSSEL

**BOEKJE OVER:
HEEMKERKHOF
RAALTE**

www.rustplaatsen.nl

Heemkerkhof Raalte

Aan de Assendorperweg ten noorden van Raalte ligt al bijna twee eeuwen een kleine rechthoekige dodenakker. De laatste decennia was deze vrijwel geheel aan het oog en de herinnering onttrokken door bomen en struiken. Alleen een te klein en verroest toegangshek en een groot betonnen kruis duiden op een religieuze functie. Een klein houten schildje bij de ingang deed kond van de aanwezigheid van kerk in het weiland aan de overzijde van de weg. Van dit gebouw is in het veld helemaal niets meer te zien. Anders is dat op oude kaarten. Op de kadastrale minuutplan van 1832 staan kerkhof en kerk keurig ingetekend, niet in het Nederlands, maar in het Frans. In het begin van de negentiende eeuw had Nederland onderdeel uitgemaakt van het Frankrijk. Van de Fransen erfden wij de moderne manier van grondbelasting betalen, namelijk op basis van de grootte en de waarde van een stuk grond. De Assendorperweg heette op de betreffende kaart 'La Kerk Weg'. De begraafplaats had kadastraal nummer 679. Volgens de bijbehorende Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel was het perceel bijna een halve hectare groot, is gebruik als begraafplaats en eigendom van 'de Roomsche Kerk te Raalte'. Het perceel eraast met nummer 681 lijkt sterk op de begraafplaats, maar was in de tijd van de opname weiland van landbouwer Bosch-Stegeman uit Tijeraan. De inmiddels verdwenen kerk wordt op de kadastrale minuutplan aangeduid als 'Eglise Romaine Catholique'.

< Heemkerkhof op de kaart uit ca 1900

Het heemkerkhof ligt iets ten oosten van de oude kern van Raalte in een streek die eeuwenlang Assendorp heette. Op de kadastrale kaart uit 1832 staat ook een boerderij ingetekend met die naam. Deze was van Roelof Assendorp uit Tijenraan die hier zijn gemengde landbouwbedrijf uitoefende. Zijn boerderij en de begraafplaats lagen in het zuiden van het dorpsgebied van het gehucht Tijenraan. Op te topografische kaart uit ca 1900 staat de begraafplaats nog wel aangeven, die Heemkerk niet meer. Logisch, want deze was in 1834 afgebrand en is later niet meer opgebouwd. De geschiedenis van het Heemkerkhof is nauw verbonden met die van het naburige Mariënheem, het jongste dorp van de gemeente Raalte. Mariënheem is in 1937 ontstaan, ten oosten van Raalte aan de weg naar Nijverdal. In dat jaar werd de gelijknamige parochie gesticht en werd begonnen met de bouw van een kerk vlakbij de enkele jaren eerder gebouwde school. De parochie en de buurschap ontvingen daarbij de naam Mariënheem, dit in tegenstelling tot de wens van de burgemeester die voorgesteld had de buurt Assendorp te noemen, zoals deze buurt vroeger heette. De naam van deze nederzetting is deels ontleend aan de naam van de schuurkerk die vroeger heeft gestaan bij de plaats waar nu nog het oude kerkhof ligt, namelijk de 'kerk op de hemen'. Het eerste gedeelte van de plaatsnaam is ontleend aan de naam van de nieuwe parochie 'Onze Lieve Vrouwe'.

Op zaterdag 2 juni 2012 werd het volledig opgeknapte Heemkerkhof opnieuw ingezegend door de pastoor van de parochie Raalte. Hij had zich speciaal voor die gelegenheid gestoken in een 150 jaar oude kazuivel.

Schuurkerk met eigen begraafplaats.

Het kerkhof 'op den Heemen' lag vroeger bij een schuurkerk. Deze bevond zich aan de overzijde van de weg. In 1834 brandde de kerk volledig af, precies een week nadat er op hetzelfde tijdstip ook al een brand had gewoed. Totdat in november 1837 in het dorp een nieuwe waterstaatskerk in gebruik werd genomen, kerkten de Raalternaren voorlopig in een schuur in het dorp. Het waterstaatskerkje was de voorganger van de huidige katholieke kerk in Raalte. De laatste begrafenis op het Heemkerkhof was eind negentiende eeuw. Het Heemkerkhof raakte daarna in verval en werd overwoekerd door bomen en struiken.

Het Heemkerkhof op de kadastrale minuutplan uit 1832. Het kadastrale nummer van het kerkhof was toen 679.

Het heemkerkhof is in 1829 aangelegd. Natuurlijk hoort er bij een kerkhof een kerk. Deze kerk was er al eerder en wel vanaf 1751 aan de overkant van de weg. Dat deze kerk in trek was bleek wel uit de bezoekers aantallen van 1100 mensen op zondag en als Heeten en Luttenberg niet kerkten waren er op hoogtijdagen 2000 mensen in de kerk. Om iedereen een plek te geven was de kerk in lagen gebouwd. Niet iedereen kon daardoor de pastoor zien. Uit oogpunt van de veiligheid was de veel te kleine schuurkerk met verschillende lagen en een rieten dak natuurlijk een ramp. In 1834 viel de kerk dan ook ten prooi aan vuur, eerst aan

een kleine brand, later aan een alles verwoestende. Het Heemkerkhof is na het afbranden van de kerk in 1834 nog in gebruik gebleven en had een zeer belangrijke functie voor de mensen van buiten het dorp. Het juiste aantal begraven op het Heemkerkhof is niet zeker maar het aantal zal liggen tussen de 150 en 175 personen. De reden voor deze onduidelijkheid is dat niet meer alle begraafregisters aanwezig zijn. De laatste officiële begrafenis in de boeken is in 1896. Er zijn echter verhalen van latere begrafenissen.

In Raalte is er altijd een strijd geweest om de kerk weer naar het dorp te krijgen. Dit werd door de mensen van buitenaf tegen gehouden. Na de dubieuze tweede brand binnen 1 week werd en in Raalte dorp gekerkt en werd hier een waterstaatskerk gebouwd. In Raalte kwam ook een begraafplaats. Daardoor zijn er op het Heemkerkhof weinig dorpelingen te vinden.

Na de laatste begrafenis is het niet stil geworden rond het Heemkerkhof. Voor de oorlog waren er rond het kerkhof woonwagenbewoners neergestreken. De zerken werden weggehaald en de graven beschadigd. Na de oorlog wilde het gemeentebestuur de plek aanwijzen als woonwagenkamp. Dit leidde tot veel beroering onder de omwonenden. Boerenbonden en allerlei mensen bemoeiden zich ermee. Via een inzamelingsactie haalden de belanghebbenden ruim 500 gulden op. Met een deel van dit geld kochten ze het kerkhof van de gemeente Raalte. De officiële eigenaar werd de parochie Mariënheem.

Met de aankoop was 150 gulden gemoeid. Met 'de winst' knapte de jongerenafdeling van de boerenbond ABTB in 1957/1958 de oude begraafplaats op. Het houten kruis met een corpus erop werd weggehaald en vervangen door het huidige betonnen kruis. Het hekwerk is weggehaald en geplaatst voor het kerkhof in Marienheem. Ook dit hekwerk staat daar nog steeds met de veel zeggende tekst erop: 'Weest Bereid'. Tijdens de werkzaamheden is er met een lange ijzeren staaf geprikt in de grond en stootte men steeds op kisten. De oude eiken kisten waren dus grotendeels nog in tact en lagen ongeveer 1 tot 1 ½ meter onder de grond. Hierna is het Kerkhof weer in verval geraakt. Tot in ongeveer 1987. Tijdens de samenvoeging van de parochies Luttenberg, Haarle en Marienheem is ten behoeve van een soort kerkepad weer opgeknapt. Het toegangshek is weer vervangen en er werd bij de ingang een houten bordje neergehangen. Ook werden er twee grote stenen neergelegd zodat bezoekers konden zitten. 1 van de stenen had een mooie gravure en was de volgende dag al verdwenen. Deze was zo zwaar dat die met een trekker er was neergelegd.

Een aantal jaren later is er met het uitgraven van de sloten weer zand op het kerkhof gebracht.

Het Heemkerkhof is na een ingrijpende opknopbeurt (2012) in het kader van 'Historische begraafplaatsen in cultuurhistorisch perspectief' weer in zijn volle glorie letterlijk en figuurlijk aanwezig. Met respect voor de cultuurhistorie is bijvoorbeeld de oorspronkelijke gracht om de begraafplaats weer grotendeels zichtbaar. Het betonnen kruis in het midden is schoongemaakt en voorzien van een passende en beschermende verflaag. De oorspronkelijke functie van begraafplaats is, ondanks het feit dat er geen graven meer zijn, onderstreept en bekrachtigd door een officiële herinzegening door pastoor H. Verweij. Het Heemkerkhof is eigendom van de Parochie het Heilige Kruis waaronder de parochie Mariënheem valt.

Plaatjes van voor en na de restauratie

Hieronder staan 7 bijzondere plekken op de begraafplaats van. De kaart achterin het boekje laat zien waar deze liggen. Loop gerust van de ene naar de andere bijzonder plek, maar wel met respect voor de plek.

1. Hoge bomen

Vanaf het begin heeft het Heemkerkhof het altijd moeten doen met tweedehands toegangshekken. De laatste daarvan sloot zelfs niet eens. Tegenwoordig siert een gloednieuw speciaal ontworpen en gesmeed hek van **metaal** de toegang.

2. Hoge bomen

Tijdens het opknappen van het Heemkerkhof in het kader van het project 'Historische begraafplaatsen in Cultuur-historisch Perspectief' bestond het grootste deel van de werkzaamheden uit het verwijderen van houtopslag. De begraafplaats was er in de loop van de tijd vrijwel geheel door overwoekerd. Alleen twee grote **beuken** bij de ingang en de **eiken** bleven gespaard.

3. Betonnen kruis in het midden

Kort na de Tweede Wereldoorlog is een eerste opknopbeurt uitgevoerd. Toen is ook het grote kruis van **beton** in het midden van de begraafplaats geplaatst. Een bekende betonfabrikant uit Raalte maakte het.

4. Grootte

In de oorspronkelijke opdrachtbevestiging voor het aanleggen van de begraafplaats was precies bepaald hoe groot het kerkhof moest worden: 50 x 70 meter oftewel **driehonderdvijftig** m². Daar kwamen nog wat extra vierkante meters bij voor de omheining en de sloot. In de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel bij de kadastrale minuutplan van het gebied in 1832 staat de exacte omvang van het gehele terrein: 0,465 hectare.

5. Graven weg?

Op het Heemkerkhof zijn geen zichtbare graven meer aanwezig. Dat wil niet zeggen dat ze geheel zijn verdwenen. Volgens de overlevering is in 1891 de laatste persoon er begraven. Omdat van drie jaren de begraafboeken ontbreken, is niet bekend hoeveel mensen er ooit zijn begraven. Beroemdheden liggen er in ieder geval niet. Maximaal konden er zo'n **honderdvijfenzeventig** graven een plek krijgen.

6. Sloot en beukenhaag

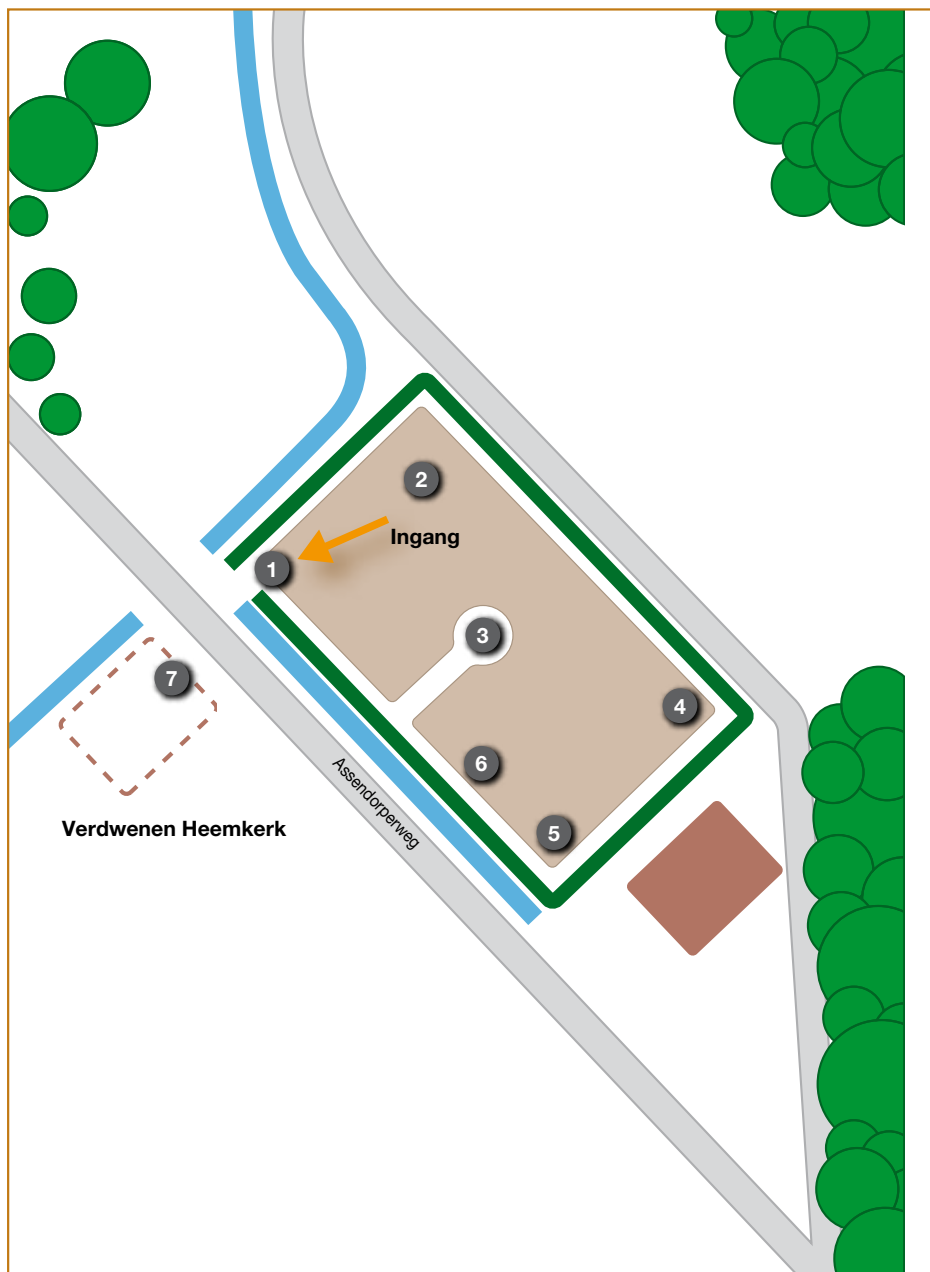
In de tijd dat er nog geen prikkeldraad was en er nog overal wilde dieren rondzvierven was het belangrijk voor een begraafplaats dat deze werd omgeven door een deugdelijke haag. De oude **beukenhaag**, die grotendeels niet meer in tact was, is vervangen door een geheel nieuwe. Van oudsher werd de begraafplaats ook omringd door een brede sloot. Dat was nodig voor het ontwateren van de dodenakker.

7. De Heemkerk

Aan de overzijde van de weg is een deel van het bouwland wat hoger dan de rest. Daar heeft tot 1834 de 'Kerk op de Heemen' gestaan, een kleine schuurkerk met drie lagen en een rieten dak. In het genoemde jaar is het volledig afgebrand, hoogstwaarschijnlijk als gevolg van brandstichting. De enige zichtbare sporen van de kerk zijn stukken baksteen en pijpenkoppen met daarop het 'logo' van de kerk. Op een kadastrale minuutplan van 1832 staat de kerk aangeduid in het Frans: **l'église**.

Speurkaart Heemkerkhof Raalte

De inhoud van dit boekje is tot stand gekomen in samenwerking met Jan Leenhouts. Hij is secretaris van de Historische Vereniging Raalte. Bij het boekje hoort een educatieve speurtocht over de begraafplaats.

Staat u te popelen om zich op de een of andere wijze actief in te zetten voor het behoud en het beheer van één van de vele historische rustplaatsen? Neem dan contact op met bijvoorbeeld Vereniging De Terebinth. Zij zet zich in voor de funeraire cultuur in Nederland. Op de site www.ribo.nl kunt u ook terecht voor meer informatie.

www.rustplaatsen.nl

Deze uitgave maakt onderdeel uit van het project 'Historische begraafplaatsen in cultuurhistorisch perspectief'. Daarbij worden op historisch waardevolle begraafplaatsen in Overijssel herstel- werkzaamheden aan graven ed. uitgevoerd en worden de culturele en educatieve aspecten nader belicht. Het project is tot stand gekomen dankzij financiële bijdragen van de Provincie Overijssel en Leader, 'Europees Landbouwfonds voor plattelandontwikkeling: Europa investeert in zijn platteland'.